

Færøernes bladlus (Homoptera, Aphidoidea)

af OLE E. HEIE

(With a summary: Aphids of the Faroes).

Kendskabet til Færøernes bladlusfauna er yderst begrænset. Jørgensen (1932) bestemte materiale indsamlet af Kryger i 1925–26 (tilhørende Zoologisk Museum, København) og publicerede på grundlag heraf en liste på 12 arter. Siden da er der ikke givet meddelelse om bladlusfund på Færøerne.

Den foreliggende artsliste er dels baseret på senere indsamling, dels på en ny gennemgang af Zoologisk Museums samling. Studerende fra Skive Seminarium¹ samlede i august og september 1968 adskillige bladlus tilhørende ni arter, hvoraf de fem er nye for Færøerne. Museets samling indeholder foruden Kryger's materiale en hidtil ubestemt bladlus (samlet af Lemche i 1925), som jeg har bestemt til *Cavariella archangelicae*. Den er ny for Færøerne. Kryger's materiale er endvidere blevet undersøgt påny, hvorved det har vist sig nødvendigt at fremkomme med supplerende oplysninger om nogle af de 12 »gamle« arter.

Bladlustaxonomien har gjort betydelige fremskridt siden 1932, da Jørgensen's liste offentliggjordes. Det er derfor kun naturligt, at nogle navnerettelser har måttet foretages, dels fordi man i den mellemliggende tid har fundet ud af, at en del navne er synonymer, dels fordi artskenndskabet er vokset, sådan at bestemmelser er blevet lettere at foretage og samtidigt sikrere. Hille Ris Lambers rettede allerede i Islands-zoologien (1955) nogle af de navne, som Jørgensen benyttede for de færøske bladlus, samt korrigerede en af bestemmelserne (*Macrosiphum granarium* rettedes til *Metopolophium festucae*). Yderligere korrektioner er foretaget i nedenstående liste. Blandt andet har endnu to af de fra Færøerne tidligere angivne 12 arter vist sig at være fejlbestemte, hvorfor de må stryges af listen (*Myzus lactucae* og *Aphis davidsoniella*).

¹ L. Bisgaard Andersen, R. H. Hagensen, Johs. Houmann, O. B. Holmsted Jensen og S. Thor Larsen, som jeg hermed bringer en hjertelig tak.

Færøernes bladlus

Da antallet af nyfundne arter er seks, er det samlede antal bladlusarter, der nu kendes fra Færøerne, dermed 16, et antal, som uden tvivl vil kunne forøges en del ved fremtidige indsamlinger. Til sammenligning kan anføres, at der fra Island for tiden kendes i alt 42 arter (Heie, 1964).

ARTSLISTE

(Arter, der er nye for Færøerne, er mærket med *).

* *Macrosiphum euphorbiae* (Thomas).

Nyt fund: Nolsø, 5.9.1968.

Udbredelse: Europa (bl. a. Island) og Nordamerika.

Biologi: Kan leve på et stort antal planter tilhørende forskellige familier, blandt kulturplanterne især kartoffel.

Macrosiphum (Sitobion) fragariae (Walker).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 1: *M. rubiellum* Theob.; Rosa, Thorshavn, 23.7.1926.

Udbredelse: Britiske Øer, Norge, Sverige, Danmark, Holland, Tyskland, Østrig, Polen, Nordafrika, Israel, Nordamerika.

Biologi: Har værtskifte mellem brombær (*Rubus*) eller rose (*Rosa*) som primærværter (I) og græsser (f. eks. *Glyceria*, *Anthoxanthum*) som sekundærværter (II).

Acyrtosiphon pisum (Harris).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 2: *Macrosiphum pisi* (Kaltenbach); Thorshavn, 3.7.1926; Bøen Sand, 12.7.1926; Svinø, 16.8.1926.

Udbredelse: Kosmopolitisk, bl. a. Island.

Biologi: Lever på ærteblomstrede (Papilionaceae). På dansk hedder den ærtebladlusen. Optræder som skadedyr på ærter, luzerne, kløver m. m. over hele jorden.

Acyrtosiphon (Metopolophium) festucae (Theobald).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 2: *Macrosiphum graminum* Theob.; Thorshavn, 29.4.1925; Arge, Strømø, 21.8.1926.

Udbredelse: Britiske Øer, Island, Norge, Sverige, Finland, Danmark, Holland og Tyskland.

Biologi: Lever uden værtskifte på forskellige græsser.

* *Cryptomyzus galeopsidis* (Kaltenbach).

Nye fund: Ukendt læbeblomst (Labiatae), Nolsø, 5.9.1968; Ribes, Tverå på Suderø, 2.9.1968.

Tidligere fund: Jørgensen (1932, p. 3) angav *Myzus lactucae* (Schrank) (= *Hyperomyzus lactucae* [L.]) fra Thorshavn, 2.7.1926, men det pågældende materiale tilhører ikke *lactucae*; det drejer sig om en vinget hun af *Cryptomyzus galeopsidis*.

Udbredelse: Europa, bl. a. Island.

Biologi: *C. galeopsidis* s. str. har værtskifte mellem solbær (*Ribes nigrum*) (I) og medlemmer af læbeblomstfamilien, f. eks. hanekro (*Galeopsis*) og tvetand (*Lamium*), samt –

indenfor maskeblomstfamilien – ærenpris (*Veronica*) (II). Fundet på en læbeblomst på Nolsø (nymfe med vingeanlæg) viser, at denne underart findes på Færøerne. Der kendes et par underarter, som gennemfører den fulde årscyklus på henholdsvis solbær og ribs uden værtskifte (de findes bl. a. på Island (Heie, 1964), hvor den værtskiftende underart, *C. galeopsidis* s. str., ikke med sikkerhed er påvist).

Nasonovia ribisnigri (Mosley).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 4: *Myzus hieracii* (Kaltenbach); *Ribes uva-crispa* (stikkelsbær), Thorshavn, 23.7.1926.

Nye fund: Thorshavn Plantage, 29.8.1968 (en vinget han); Nolsø, 5.9.1968.

Udbredelse: Europa, dog ikke Island, samt det østlige Nordamerika.

Biologi: Har værtskifte mellem solbær (*Ribes nigrum*) og andre *Ribes*-arter (I) og forskellige kurvplanter (*Hieracium*, *Lapsana*, *Cichorium* m. fl.) og et par maskeblomstrede (*Veronica*, *Euphrasia*) (II).

* *Hyperomyzus (Hyperomyzella) rhinanthi* (Schouteden).

Nyt fund: *Ribes*, Tverå, Suderø, 2.9.1968 (al. viv., ovip.).

Udbredelse: Britiske Øer, Island, Norge, Sverige, Finland, Danmark, Frankrig, Belgien, Holland, Tyskland, Østrig, Italien, Schweiz, Rumænien, Polen, Letland, Kaukasusområdet.

Biologi: Har værtskifte mellem ribs (*Ribes rubrum*) (I) og skjaller (*Rhinanthus*) (II).

Jacksonia papillata Theobald.

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 2: Thorshavn, 2.5.1925; Ljosavatn, 15.6.1926.

Udbredelse: Formentlig af vesteuropæisk oprindelse, derfra spredt ud over klodens køligt-tempererede områder, især oceaniske områder og bjerge: Britiske Øer, Island, Norge, Sverige, Holland, Tyskland, Østrig, Norditalien, Idaho, Patagonien, New Zealand, Macquarie Island.

Biologi: Foretrækker kølige, fugtige omgivelser. Lever på græsser (vistnok især *Festuca*), ved stængelbasis og på andre etiolerede (blege) plantedele, også (sjældnere) på to-kimbladede af mange forskellige familier (f. eks. kartoffel, fredløs og fladstjerne). Arten er anholocyklisk, d. v. s. mangler generationen af hanner og befrugtningkrævende hunner og dermed også overvintringsæg. Den parthenogenetiske formeringsmåde fortsætter året rundt.

* *Cavariella archangelicae* (Scopoli).

Fund: Strømnæs, Strømmø, 27.9.1925 (Lemche coll.).

Udbredelse: Europa (bl. a. Island), Nordamerika, Australien, Hawaii.

Biologi: Har værtskifte mellem pil (*Salix*) (I) og skærmpplanter, fortrinsvis angelik og kvan (*Angelica*) (II).

Elatobium abietinum (Walker).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 3: *Neomyzaphis abietina*; sitkagran (*Picea sitchensis*), Thorshavn, 14.7.1926.

Nyt fund: Gran (*Picea*), Thorshavn Plantage, 29.8.1968.

Udbredelse: Britiske Øer, Island, Norge, Sverige, Finland, Danmark, Frankrig, Holland, Tyskland, Østrig, USA, Canada, New Zealand.

Færøernes bladlus

Biologi: Lever uden værtskifte på forskellige arter af gran, bl. a. sitkagran, hvorpå den kan forårsage store skader. Nålene bliver gule eller brune og falder af. Overvintring kan dels finde sted i ægstadiet (i Centraleuropa), dels som parthenogenetiske hunner og deres unger. I områder med milde vintre er sidstnævnte overvintringsmåde den vigtigste.

* *Myzaphis rosarum* (Kaltenbach).

Nyt fund: Rose (*Rosa*), Thorshavn, 29.8.1968.

Udbredelse: Europa (dog ikke Island), Tyrkiet, Kina, Nordamerika, Sydafrika, New Zealand.

Biologi: Lever uden værtskifte på roser, samt prydbusken *Dasiphora fruticosa*.

Rhopalosiphum padi (L.).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 4: *Aphis avenae* Fabr.; Thorshavn, 14.–15.6.1926. Ibid., p. 5: *Aphis davidsoniella* Theobald; Thorshavn, 15.7.1926 (Theobald's *davidsoniella* er ifølge Börner (1952, p. 77) synonym til *Aphis acetosae* L., som ikke er fundet på Færøerne).

Nyt fund: Klaksvík, 3.9.1968 (1 vinget hun).

Udbredelse: Kosmopolitisk, bl. a. Island.

Biologi: Har værtskifte mellem hæg (*Prunus padus*) (I) og græsser (II). Kan også gå på hyrdetaske (*Capsella bursa-pastoris*). Overvintring som parthenogenetiske hunner er kun mulig i lande med meget milde vintre og finder næppe sted på Færøerne. Primærværtens tilstedeværelse dér må altså anses for nødvendig for artens fortsatte opretholdelse.

Drepanosiphum platanoidis (Schrank).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 6: Ahorn (*Acer pseudoplatanus*), Thorshavn, 6.–7.1926.

Nye fund: Ahorn, Thorshavn Plantage, 29.8.1968; Tverå, Suderø, 2.9.1968; Klaksvík, 3.9.1968.

Udbredelse: Europa (dog ikke Island), Asien, Nordamerika.

Biologi: Lever uden værtskifte på ahorn. Alle parthenogenetiske hunner er vingede. Sidder på bladundersider, hvorfra de ved hjælp af de kraftige forben springer bort ved den mindste forstyrrelse.

* *Euceraphis punctipennis* (Zetterstedt).

Nyt fund: Birk (*Betula*), Thorshavn Plantage, 29.8.1968.

Udbredelse: Som foregående og tillige på Island og Grønland.

Biologi: Lever uden værtskifte på birk (*Betula verrucosa*, *B. pubescens* m. fl.). Alle parthenogenetiske hunner er vingede.

Allaphis verrucosa (Gillette).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 6: *Thripsaphis verrucosa*; Thorshavn, 15.7.1926.

Udbredelse: Europa og Nordamerika. Jørgensen's angivelse af arten fra Færøerne var den første overhovedet fra Europa. Hun forudså korrekt, at den ville blive fundet også andre steder i Europa.

Biologi: Lever uden værtskifte på arter af star (*Carex goodenoughii* m. fl.).

Schizoneura ulmi (L.).

Tidligere fund: Jørgensen, 1932, p. 6: *Eriosoma ulmi*; elm (*Ulmus*), Thorshavn, 2.–15.7.1926.

Udbredelse: Europa (bl. a. Island) og Asien.

Biologi: Har værtskifte mellem elm (*Ulmus*) (I), hvorpå den om foråret frembringer tøvlignende galler (indrulning af bladet fra den ene side), og rødder af ribs (*Ribes rubrum*), solbær (*R. nigrum*) og andre *Ribes*-arter.

DEN FÆRØSKE BLADLUSFAUNAS OPRINDELSE

Som allerede påpeget af Jørgensen (1932) er de fleste af de bladlusarter, som er fundet på Færøerne, knyttet til indførte planter, især bær- og prydbuske, samt skovtræer, og de pågældende arter kan antages at være indslæbt med disse planter. Deres fortsatte eksistens på øerne afhænger af menneskets plantning af primærvært (f. eks. for *Cryptomyzus galeopsidis*), af såvel primær- som sekundærvært (f. eks. for *Schizoneura ulmi*) eller af deres eneste vært (f. eks. for *Myzaphis rosarum* og *Drepanosiphum platanoidis*).

Kun seks af arterne (*Macrosiphum euphorbiae*, *Acyrtosiphon pisum*, *A. (Metopolophium) festucae*, *Cavariella archangelicae*, *Jacksonia papillata* og *Allaphis verrucosa*) har mulighed for at klare sig på vildtvoksende planter alene. Der er dog også nogle af disse seks, der tillige er knyttet til kulturplanter og derfor kan være indslæbt med disse.

Man ved, at vingede bladlus sammen med andet »luftplankton« kan føres med vinden over meget store afstande, og det kan være forklaringen på forekomsten af de arter, som dårligt kan tænkes at være indslæbt med deres værtsplanter. For enhver færøsk bladlus eksisterer den mulighed, at den kan være kommet dertil med vinden. Da bladlusene har jomfrufødsel, behøver fænomenet hverken at være særlig almindeligt eller at omfatte ret mange individer for at forklare arternes forekomst på oceaniske øer.

Hvad enten bladlusene er kommet til Færøerne med vinden eller med menneskenes transportmidler eller på begge måder, må de være kommet fra øst eller sydøst. Samtlige arter har nemlig en vid udbredelse i Vesteuropa (Britiske Øer, Norge; når undtages *Jacksonia papillata* er de alle fundet i Danmark), og de arter, der tillige findes i Nordamerika, er enten palæarktiske arter, som er indslæbt til Amerika, eller holarktiske og meget almindelige i Europa. Ingen af dem er nearktiske. I 1932 var *Allaphis verrucosa* kun kendt fra Nordamerika, men – som rigtigt forudset af Jørgensen – har den siden vist sig at være holarktisk og udbredt og almindelig i Europa.

I forhold til det lille antal bladlusarter, der kendes fra Færøerne (16) og Island (42), er antallet af arter, der er fælles for begge områder påfaldende

Færøernes bladlus

stort, nemlig 11. Det skyldes ligheder mellem de to områder med hensyn til natur (klima, vegetation) og kultur (de indslæbte planter). Af de færøske arter mangler Island bl. a. to knyttet til rose og én til ahorn, men har i modsætning til Færøerne endemiske og arktiske arter.

SUMMARY:

Aphids of the Faroes (Homoptera, Aphidoidea).

Six species of Aphids are recorded from the Faroes for the first time: *Macrosiphum euphorbiae*, *Cryptomyzus galeopsidis*, *Hyperomyzus rhinanthi*, *Cavariella archangelicae*, *Myzaphis rosarum*, and *Euceraphis punctipennis*. A list of 16 species which at present are known to occur on the Faroes is given. They are of European origin. Most of them feed on cultivated plants and may have been introduced by man, though transportation by air currents is a possible explanation, not only in cases where the host plants are indigenous.

LITTERATUR

- Börner, C., 1952: Europae centralis Aphides. *Mitt. thuring. bot. Ges.* Beiheft 3.
Heie, O. E., 1964: Aphids collected in Iceland in August, 1961 (Homoptera, Aphididae). *Ent. Meddr*, 32: 220–235.
Hille Ris Lambers, D., 1955: Hemiptera 2. Aphididae. *Zoology Iceland*, III, 52a: 1–29. Copenhagen–Reykjavík.
Jørgensen, M., 1932: Aphidae. *Zoology Faroes*, XLV: 1–9. Copenhagen.

Forfatterens adresse/Author's address:

Erantisvej 32,
7800 Skive, Danmark.